

Homo Economicus-ი, როგორც ნეოლიბერალური სამყაროს პირმშო და სუბიექტურობის წარმოება

ქეთევან ჭიაბრიშვილი
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის
თავდაცვის აკადემიის მენეჯმენტის მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი;
chiaberi25@gmail.com ;
5(55)367757

ბაქარ ბუნტური
ეროვნული სასწავლო ცენტრი „კრწანისი“; ლეიტენანტი;
Baqari.bunturi@gmail.com ;
5(99)408362

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე საქონელწარმოებისა და საქონელგაცვლის საფუძველზე განვითარებული ეკონომიკური ურთიერთობები ადამიანის კეთილდღეობისა და კომფორტული ცხოვრებისათვის დაუცხრომელი სწრაფვის მიზეზი გახდა და დიდი ხანია უწყვეტ და შეუქცევად პროცესად იქცა. სწორედ ამიტომაც, ათასწლეულების მანძილზე ადამიანი ყოველთვის ეძებდა ახალ გზებსა და საშუალებებს, მუდამ ხორცს ასხამდა ახალ იდეებს ამ სანუკვარი მიზნის მისაღწევად. მიღწეული მიზანი კი გარანტი უნდა ყოფილიყო მის გარშემო კომფორტული და სტაბილური გარემოს შექმნისა. მაგრამ ჰომოსაპიენსის ეგოცენტრული ხასიათი - მიზნის მიღწევის ლოგიკური და სრულიად ჯანსაღი პროცესის ირგვლივ აჩენს კითხვას, რომელიც დღეს უკვე მწვავე ფორმით დგას კაცობრიობის წინაშე - „რამდენად ზნეობრივი და მოწესრიგებულია ადამიანის ეკონომიკური ქცევა ამგვარი მიზნის მიღწევის გზაზე“?

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური ადამიანი; გონივრული მოთხოვნილებები; ეკონომიკის ზნეობრიობა; ეკონომიკის ჰუმანიზაცია; ეკონომიკური ქცევა.

„მთავარი ნაკლოვანება ეკონომიკური საზოგადოებისა, რომელშიც ვცხოვრობთ, არის მისი უუნარობა უზრუნველყოს სრული დასაქმება, აღმოგხვრას ის თვითნებობა და უთანაბრობა სიმდიდრისა და შემოსავლების განაწილებაში, რაც მას ახასიათებს“
ჯ. მ. კეინსი

„არ არსებობს მხეცი უარესი, უფრო მეტად საშინელი, ვიდრე საშოვარზე გამოსული ბიზნესმენი“
თ. დრაიზერი

„ეკონომიკაში არ არის უფრო მნიშვნელოვანი საკითხი, ვიდრე კაპიტალიზმის მომავალი“
რ. ჰეილბრონერი, ლ. ტუროუ

მე-XX საუკუნის გამოჩენილმა ფსიქოანალიტიკოსმა ე. ფრომმა შეკითხვაზე: - ხომ არ გეჩვენებათ, რომ შეიმჩნევა ნეკროფილიის, როგორც მოვლენის

ზრდის ამკარა ტენდენცია? - უპასუხა: ვშიშობ, რომ სწორედ ასეა, და რომ ამ ზრდას იწვევს ყველა სახის მექანიზმების ჭარბწარმოება. ჩვენ გავურბივართ

სიცოცხლეს - მექანიკური ავიწროებს ცოცხალს, ხოლო ნივთები ცვლიან ადამიანებს. დღეს, ადამიანები თავის ყოფას გამოხატავენ არსებითი სახელით - „მე“, რომელიც შემდეგ უერთდება ზმნას, - „მაქვს“! ე.ი. ფილოსოფიური დილემა უფრო მწვავედება: „მქონდეს“? თუ „ვიყო“? [11]

ნეოლიბერალური, ინდივიდუალისტური და კაპიტალისტური კონცეფციების ანალიზმა დაადასტურა, რომ სოციალური სახელმწიფოს მწყობრიდან გამოსვლის ფონზე, - მარგარეტ ტეტჩერის, ფრიდმანის და რეიგანის ეკონომიკის ნეოლიბერალური ელემენტების რეალიზაციის (გადასახადების დაბალი განაკვეთები; უფრო დაბალი სახელმწიფო ქვოტა; თავისუფალი ბაზარი, ნაცვლად სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ინდუსტრიალიზაციისა; ფულის მასის სტაბილური და დამუხრუჭებული გაზრდა) პარალელურად გაჩნდა კითხვები? - ხომ არ სჭირდება კაპიტალიზმს კაპიტალისტებისაგან დაცვა? რა როლს თამაშობს კაპიტალისტური ეკონომიკის სისტემაში ზნეობრივი პრინციპები? როდესაც ფრიდმანი ნებისმიერი ეკონომიკური პრობლემისათვის - შრომის ნაყოფიერება, განაწილება, გაცვლა, ენერჯია, ინფლაცია და უმუშევრობა - ერთადერთ რეცეპტს გვთავაზობს - თავისუფალ ბაზარსა და უფლებაშეზღუდულ სახელმწიფოს, ხომ არ კნინდება მთელი ეკონომიკის ზნეობა, როცა მხოლოდ ცალკეულ ინდივიდთა თავისუფლების გარანტიის მოთხოვნა რჩება? არსებობს თუ არა ეკონომიკის სპეციფიკური პასუხისმგებლობა, ან მოვალეობა სახელმწიფოს იმართ?

ამ კითხვებზე პასუხი ფრიდმანმა 1970 წელს „ნიუ იორკ ტაიმს“-ში გამოქვეყნებული სტატიით გასცა: „ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობას საკუთარი მოგების გაზრდისკენ სწრაფვა წარმოადგენს“ [14]. აშკარაა: ეკონომიკის ზნეობა მხოლოდ მოგების გაზრდის „ზნეობრივი ვალდებულებით“ შემოიფარგლება. ე.ი. მორალი მხოლოდ ბიზნესით განისაზღვრება და ეს უკანასკნელი ასეა განმარტებული: The business of business is business (ბიზნესის საქმეს მხოლოდ ბიზნესი წარმოადგენს) ამ შემთხვევაში მხოლოდ ბიზნესში არსებული კანონების დაცვაა საჭირო, მაგრამ არავინ ახსენებს ე.წ. სოციალურ პასუხისმგებლობას ისეთი ბუნდოვანი კოლექტიური მიზნებისთვის როგორცაა: საყოველთაო კეთილდღეობა და სოციალური სამართლიანობა. ფრიდმანის ეკონომიკური თეორია იცნობს მხოლოდ ატომისტურად გაგებულ კრებულს რაციონალურ წესზე მოქმედი ინდივიდებისა, რომელთაც სინამდვილეში მხოლოდ თავისუფლების იდეა აერთიანებს და აღარ რჩება ადგილი საყოველთაო

კეთილდღეობისა და საერთო ინტერესებისათვის... და რამდენმა ფინანსისტ - ჟონგლიორმა, ფირმათა შემსყიდველმა და ბირჟის სპეკულანტმა იხელმძღვანელა თავის პრაქტიკაში ამ მორალით?

ფრიდმანის წიგნის მკითხველს გაუკვირდება: ზნეობა=მეტ მოგებას? მაშასადამე აღარ არსებობს პრინციპული დაპირისპირება მოგებასა და ზნეობას, პირად სარგებელსა და მორალს შორის? ფრიდმანის აზრით არ არსებობს, რამდენადაც მისეულ ულტრალიბერალურ ეკონომიკაში მორალი მთლიანად და სავსებითაა ინსტრუმენტალიზებული: - საჭიროა ხელშეკრულების პირობების დაცვა, ზრუნვა საუკეთესო ხარისხისთვის რასაც შედეგად მოსდევს მოგება. მზარდი მოგების მიღებისა და ინდივიდუალური კეთილდღეობის მისაღწევად ზნეობა წარმოადგენს ინსტრუმენტს გონიერი ინდივიდის ხელში, საკუთარ ინტერესთა გრძელვადიანი პერსპექტივით რეალიზაციისთვის, შრომის დანაწილების მქონე საზოგადოებაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეთიკა გადაქცეულია მორალის ეკონომიკურ თეორიად, ბაზრის მსახურად. ამგვარი ლიბერალური ეკონომიკა მიზნად ისახავს ზნეობის მოთვინიერებას მის (ეკონომიკის) მიერ. მომთვინიერებლის როლში კი ნეოლიბერალური ეკონომიკის პირშო - Homo economicus-ი გვევლინება. სანამ ამ უკანასკნელის ფენომენს განვიხილავთ, გავიხსენოთ ნეოლიბერალიზმის არსი და თავისებურებები.

დევიდ ჰარვის „ნეოლიბერალიზმის მოკლე ისტორიის“ შესავალ ნაწილში შემდეგ განაცხადს ვხვდებით: „ნეოლიბერალიზმს ყველგან შედევადი გავლენა აქვს აზროვნების წესზე, მის არსზე, სადაც ის ინკორპორირდება სად აზრად, წესად რომლის მეშვეობითაც სამყაროს ვიგებთ, ვხსნით და მასშივე ვცხოვრობთ“ [12]. მაგრამ მიუხედავად მისი საზოგადოებრივ აზრზე მბრძანებლობისა - მისი არსი მრავალთათვის მაინც ბუნდოვანია და ადამიანები ხშირად გაუცნობიერებლად ემორჩილებიან მას. ეს ბუნდოვანება კი მისი ძალაუფლების მიზეზი ხდება. ნეოლიბერალიზმი ყოვლისმომცველი და ფართოდ განტოტილი გახდა საზოგადოებაში. მას იშვიათად აღიარებენ, როგორც იდეოლოგიას - შექმნილს ადამიანის მიერ. მას განიხილავენ, როგორც უტოპიურ, სრულყოფილ მრწამსს - ნეიტრალურ ძალას, რომელიც გასაღებია ყველა პრობლემის მოგვარებისა. მაგრამ რეალობაში ის არ წარმოადგენს ფუნდამენტურ ბიოლოგიურ კანონს, იგი ფილოსოფიაა, რომელიც ტრანსფორმირდა იდეოლოგიაში, რათა მისი საშუალებით შეგნებულად გარდაქმნილიყო ადამიანის ცხოვრება - ძალაუფლების პოლუსების

გადანაცვლების მიზნით.

1938 წელს, ლუდვიგ ფონ მიხესის და ფრიდრიხ ჰაიეკის მიერ შექმნილი ნეოლიბერალიზმის მოძღვრება არ ყოფილა სახელმწიფოსა და გაბატონებული კლასის მიერ ინიცირებული, არამედ დამყარებული იყო ბაზარზე საქონლის ყიდვა-გაყიდვის ყოველდღიური გამოცდილების საფუძველზე. ბაზრიდან, რომელიც შემდგომში მეტად რთული და კომპლექსური სისტემა გახდა. მოძღვრების მიზანი არა მხოლოდ პოლიტიკური ბატონობა ანდა სახელმწიფო იდეალად აღიარებაა, არამედ მთელი ადამიანური ეგზისტენციის დაუფლებაცაა. მას აქვს პრეტენზია, წარმოადგინოს არა იდეალური, არამედ რეალური, ადამიანური ბუნება მატერიალურ პროექციაში.

შედეგი ნეოლიბერალიზმის მომძლავრებისა არის ადამიანური ბუნებისა და მისი სოციალური არსებობის განსხვავებული გაგება საზოგადოებაში, ამიტომაც ნეოლიბერალიზმის განმარტებისა და გამოკვლევისთვის საჭიროა ხელახლა გადაისინჯოს ფუნდამენტური იდეოლოგიისა და ძალაუფლების ცნებები, არსებობის წესები და სუბიექტურობის გაგება. რამდენადაც თანამედროვე სამყარო ადამიანის განსხვავებულ მოდელზეა დაფუძნებული, იგი თავის არსით მიჯაჭვულია ბაზარზე და თავადაც ამ ბაზრის შემადგენელ აქტივს წარმოადგენს.

როგორც ფრედერიკ ჯეიმსონი, მის მიერ წამოყენებული კავშირების და გამოწვევების შეჯამებაში წერს: „წამოყენებული თეზისი, რომ „ბაზარი ადამიანის ბუნებაა“ შეუძლებელია შეუცვლელად დავტოვოთ. ჩვენი აზრით, ეს ჩვენი დროის იდეოლოგიათა შორის გადამწყვეტი ბრძოლის ველია“ [13].

ბრძოლა კი იმართება მეტად ადამიანურად დარჩენისთვის, რაც ნეოლიბერალურ სამყაროში ძალზედ რთულია. საკითხის სიმწვავე გამომდინარეა - კლასიკურ ლიბერალიზმსა და ნეოლიბერალიზმს შორის არსებული ფუნდამენტური სახესხვაობიდან.

კლასიკური ლიბერალიზმი გაცვლაზეა ორიენტირებული, რასაც ადამ სმიტმა კაცობრიობის „საქონლის გაცვლა-გამოცვლის, სავაჭრო გარიგების და გადაცვლის“ ტენდენცია უწოდა. ეს ტენდენცია ბაზრის, როგორც სისტემის ნატურალიზებას ახდენს რაციონალობასთან, ინტერესებთან და მისთვის დამახასიათებელ ეფექტურობასთან ერთად. საბოლოოდ კი, როგორც საქონლისა და მომსახურების გამანაწილებელი, თავის აღმატებულ უპირატესობას ამტკიცებს. ბაზარი გახდა ავტონომიური სივრცე, რომელიც ამ

მდგომარეობიდან, კერძო საკუთრების უპირობო უფლების მეშვეობით გამოიკვეთა [22].

განსხვავებით მისგან ნეოლიბერალიზმი ეკონომიკური აქტივობის სოციალ-პოლიტიკური აქტივობის ზოგად მატრიცად გადაქცევის პროცესს უფრო ფართოდ შლის და აქცენტს არა გაცვლაზე, არამედ კონკურენციაზე აკეთებს. ის, რაც ფუკოს მიხედვით, „კლასიკურ“ და „ნეო-ლიბერალიზმს“ აერთიანებს, არის Homo Economicus-ის ზოგადი იდეა, რა გზითაც ისინი ადამიანის, როგორც ეკონომიკური სუბიექტის, კერძო „ანთროპოლოგიას“ პოლიტიკის ბაზისშიათავსებენ. შედეგი კი ადამიანის გაცვლის ანთროპოლოგიიდან კონკურენციის ანთროპოლოგიაზე გადასვლაა [10].

ამ პროცესში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ის გზა, რისი საშუალებითაც ხდება „ანთროპოლოგიაში“ Homo Economicus-ის, კონკურენტუნარიან ქმნილებად ჩამოყალიბება. ამ გარდასახვის თანმდევი პროცესია იმ საშუალებების ცვლილება, რომლითაც ადამიანები ქმნიდნენ საკუთარ თავს და სუბიექტებად ყალიბდებოდნენ.

ტრანსფორმაციის ამ ეტაპზე ნეოლიბერალიზმი, ეკონომიკის ველისა და ფარგლების ფართომასშტაბიან ექსპანსიას ეწევა და ამის შედეგად ყველაფერს და ყველას კაპიტალის ნაწილად აქცევს. ამას თავისთავად შრომის და მშრომელის ხელახალი გააზრება სდევს თან. ნეოლიბერალურ წესრიგში მშრომელი ადამიანური კაპიტალია. ანაზღაურება კი მის უნარებში ჩადებული პირველადი ინვესტიცია. ნებისმიერი მისაღები და ეკონომიკურად გამართლებული მოქმედება, რომელიც პროდუქტიულობის შესაძლო ზრდას იწვევს: მიგრაცია, განათლება, გადამზადება - ადამიანურ კაპიტალში ჩადებული ინვესტიციაა. მაგრამ მიუხედავად იმისა რომ, „ადამიანური კაპიტალის“ ორგანული ნაწილი, ტვინი, სხეული, გენეტიკური მასალა არ ექვემდებარება გაუმჯობესებას, თანამედროვე ტექნოლოგიები გვამღებს საშუალებას გადავლახოთ ბუნებრივი ლიმიტები პლასტიკური ქირურგიის თუ გენეტიკური ინჟინერიის საშუალებით, რაც ადამიანურ კაპიტალში ჩადებული ინვესტიციის გაფართოებას და ტრანსფორმაციას ხდის შესაძლებელს. მიშელ ფუკო ეკონომიკურ ურთიერთობათა ამ ფორმას შემდეგნაირად განმარტავს: „Homo Economicus-ი არის მწარმოებელი, - საკუთარი თავი მწარმოებელი არსება“.

ეს არის მტკიცედ დანერგილი ცნება, რომელიც მისი სარგებლიანობის გამო „გაბატონებული კლასის“ იდეადაა ქცეული. იდეად, რომელიც

ადამიანის აზროვნებას ცვლის იმდენად რომ, მინიმალურ ხელფასზე მომუშავედან აღმასრულებელ დირექტორამდე თავს ყველა მწარმოებლად მიიჩნევს. მსგავს იდეათა გამრავლება და განმტკიცება კი საზოგადოების „დამსახურებაა“. მდიდრები თავიანთ თავს არწმუნებენ, რომ სიმდიდრე საკუთარი დამსახურებითა და სიქველით მოიპოვეს, მაგრამ ივიწყებენ ისეთ უპირატესობებს, როგორცაა განათლება, მემკვიდრეობა და კლასი, რომლებიც შესაძლოა მათ გამდიდრებაში დაეხმარა. ხოლო ღარიბები იწყებენ წარუმატებლობის საკუთარი თავისათვის დაბრალებას, მაშინაც კი, როდესაც მათ მხოლოდ მცირედით შეუძლიათ საკუთარი გარემო ვითარების შეცვლა. მიზეზი გარემოს ასე არარეალურად აღქმისა მეტისმეტი რაციონალობა და შესაბამისად გრძნობების უგულვებელყოფაა.

მიშელ ფუკოს აზრით ნეოლიბერალური იდეალი „ჰემმარტების“ ახალ რეჟიმს წარმოადგენს, რომელიც ადამიანს სუბიექტად აყალიბებს: ამ იდეით მართული Homo Economicus-ი, რადიკალურად განსხვავებულია მისი წინაპრისგან, რომელიც სახელმწიფოებრივად, კოლექტიურად მომართული პიროვნება გახლდათ. მისგან განსხვავებით ნეოლიბერალიზმი ურთიერთქმედების ახალ მოდელს, და სტილს ქმნის და აყალიბებს განსხვავებულ მენტალობას, რომელშიც ადამიანები ერთმანეთს მართავენ და თავადაც ზედა რგოლების მიერ იმართებიან. ამგვარი ურთიერთქმედება ხელმძღვანელობს, არა უფლებებითა და კანონებით, არამედ ინვესტიციებითა და კონკურენციით. თომას ლემკის მტკიცებით, ნეოლიბერალიზმი არის პოლიტიკური პროექტი, რომელიც ცდილობს შექმნას ისეთი სოციალური სინამდვილე, რომელსაც უკვე არსებულად მიიჩნევს და კონკურენციას სოციალური ურთიერთობების ბაზისად აცხადებს და ამავე ურთიერთობებსვე კვებავს [15]. ნეოლიბერალიზმი ერთმანეთს აჯახებს და ურევს „მუშას“ და „კაპიტალისტს“ შორის მოქცეულ ოპოზიციურ ტერმინებს. ეტიენ ბალიბარის ციტირება რომ მოვახდინოთ: „კაპიტალიზმი განისაზღვრება როგორც მუშა, მეწარმე, რომელიც თავის თავში რაღაც პოტენციალს, ადამიანურ კაპიტალს ატარებს [9]. “შრომა მეტად აღარ იზღუდება ქარხნებითა და სამუშაო ადგილებით, ნებისმიერი მოქმედება შრომად ითვლება, თუ ის სასურველი მიმართულებით სრულდება. „შრომა“ და „ადამიანური კაპიტალი“ ერთმანეთს გადაკვეთს და ტერმინოლოგიის დონეზე, მათ შორის არსებულ მყარ წინააღმდეგობას გადალახავს. შრომა (როგორც ყოფილი და მოძველებული ტერმინი)

იქცევა აქტივობად, ხოლო „ადამიანური კაპიტალი“ ამ აქტივობის, მისი ისტორიის შედეგად. ამ ურთიერთგადაკვეთიდან გამომდინარე, ეკონომიკური დისკურსი იქცევა მთელი ცხოვრების გზად, საღ აზრად, რომელშიც ყოველი მოქმედება: დანაშაული, ქორწინება, უმაღლესი განათლების მიღება და ა.შ. გამოისახება როგორც მაქსიმალური მოგების გამოთვლა მინიმალური დანახარჯებით; მას, როგორც ინვესტიციას, ისე შეიძლება ვუყუროთ. ამით, მარქსი და ნეოლიბერალიზმი მსგავსი პრობლემის გათვალისწინებით, შესაძლებელს ხდიან, რომ ნეოლიბერალიზმის პოლიტიკას ჩავწვდეთ, რომელიც „მეწარმის“, „ინვესტირების“ და „რისკის“ იდეის ფინანსური კაპიტალის გარეთ, ყველა დასახელებულ ურთიერთობებზე განზოგადების მეშვეობით, ჩაგვრის იდეას აუქმებს და შლის. ნეოლიბერალიზმი შეგვიძლია განვიხილოთ, როგორც განსაკუთრებული ვერსია „კაპიტალიზმისა, კაპიტალიზმის გარეშე“, როგორც კერძოსაკუთრების შენარჩუნების და კაპიტალიზმში არსებული დოვლათის განაწილების გზა, რაც ამავდროულად ბოლოს უღებს ანტაგონიზმსაც და კაპიტალიზმისთვის საფრთხის შემცველ მდგომარეობასაც; ამ შემთხვევაში, პარადოქსულად, მისი გაფართოება ხდება, ყველა საზოგადოებაში არსებული, სულ ცოტა ტერმინების, სიმბოლოების და ლოგიკის დონეზე მაინც. კაპიტალისტსა და მუშას შორის არსებული წინააღმდეგობის წაშლა ხდება არა წარმოების საშუალებების გარდაქმნით, დოვლათის წარმოებისა და განაწილების ახლებური ორგანიზებით, არამედ დაქვემდებარების საშუალებით, სუბიექტურობის ახლებური წარმოებით. ამით ნეოლიბერალიზმი ყველა საზოგადოებზე ეკონომიკის მხოლოდ მისთვის მახასიათებელ ზრდას იწვევს; ეს ისე როდი ხდება, როგორც მარქსი ამტკიცებდა, რომ ვინაიდან ყველაფერი ეკონომიკურ ბაზისზე დგას (სულ ცოტა საბოლოო ჯამში მაინც) ეკონომიკის გავლენა მთელ საზოგადოებაზე ვრცელდება; ეს უფრო ისეთი საბაზრო ეკონომიკური გადმოსახედეა, რომელიც ყველა საზოგადოებასთან თანაარსებული ხდება. როგორც კრისტინ ლაველი ამტკიცებს, ყველა მოქმედება უმცირეს ფასად უდიდესი მოგების, ეგოისტური ფუნდამენტური იდეისადმი შეხმატკბილებად განიხილება. ეს არის არა სტრუქტურა, რომელმაც მთელი საზოგადოება მოიცვა, არამედ ეკონომიკური აზროვნების საგანი, მისი ნაგულისხმები ანთროპოლოგია“ [18].

კლასიკური ლიბერალიზმისგან განსხვავებით, რომელიც ყველაფერს გაცვლის ობიექტად არ თვლიდა - ნეოლიბერალური რეჟიმი არღვევს საზღვრებს და ყველაფერს: სულიერს თუ უსულოს

მატერიალურს თუ აბსტრაქტულს სავაჭრო დახლზე ალაგებს. და ნეოლიბერალებისევე აზრით ამგვარი რადიკალური მიდგომა უალტერნატივოა კონკურენტული გარემოს ეფექტურად ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად.

შესაბამისად ნეოლიბერალურ გარემოში გამოზრდილი Homo Economicus-ი არ კმაყოფილდება მხოლოდ ნაწარმოები პროდუქტისა და მომსახურების გაყიდვით, იგი საბაზრო გაცვლას უქვემდებარებს საწარმოო პროცესში გამოყენებულ საწარმოო ფაქტორებსაც. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ფაქტორები – ბუნებრივი რესურსები, ადამიანის სამუშაო ძალა, და ფული – არ არის ვაჭრობისთვის „წარმოებული“. „არასაქონელთა გასაქონლება“ არის მუდმივი კონფლიქტისა და არასტაბილურობის წყარო, რის გამოც Homo Economicus-ი მკაცრად ითხოვს პოლიტიკურ მესვეურთაგან განსაკუთრებული ზომების მიღებასა (ინტერვენციულს, რეგორმისტულს, რეგულაციურს, ავტორიტარულს, სამხედროს და ა.შ.) და ინსტიტუციური გარანტიების შექმნას [23].

სპეკულაციური ინვესტიციებით ფულის გასაქონლება ფინანსურ ბაზრებზე მათი პოტენციურად დამანგრეველი ეფექტებით, ბუნებრივი რესურსების გასაქონლება მასთან დაკავშირებული გარემოზე მიყენებული ზიანით, ადამიანის სამუშაო ძალის გასაქონლება მისი რეგრესული განაწილებით და სხვა გვერდითი ეფექტები, ერთად, შეიძლება ბუნებით არასაქონელთა ან „ფიქტიურ“ საქონელთა გასაქონლების მთავარ თანამედროვე „შეცდომებად“ მივიჩნიოთ [21]. რადგანაც ამ პირობებში ადამიანი არა მარტო სცილდება მის ადამიანურ სახეს, არამედ იქცევა თანამედროვე ორგანიზაციათა კონტროლის ობიექტად. რომელიც მათ კონტრაქტულ შრომას ასაქონლებს.

გამომდინარე აქედან მათზე ძალაუფლება ხორციელდება არა მხოლოდ ცალკეული დამქირავებლის მიერ, არამედ, დამქირავებელთა ერთობლიობის მიერაც, რომლებიც „სტრუქტურულ“ ან კლასობრივ ზეწოლას ახდენენ მათზე. ამგვარ მოვლენას სიმყარეს უნარჩუნებს ის, რომ მშრომელები ცალსახად კაპიტალზე არიან დამოკიდებული, რადგანაც ანაზღაურება ხშირ შემთხვევაში თავის რჩენის ერთადერთი წყაროა.

ამ საკითხის სიმწვავეს ნათლად განმარტავს კარლ მარქსი - მის ძირითად ეკონომიკურ მოძღვრებაში „დამატებითი ღირებულების თეორია“.

მარქსი წერდა, რომ ღირებულების სუბსტანციას წარმოქმნის საქონელში განივებული აბსტრაქტული ადამიანური შრომა. საბაზრო

ფასები მხოლოდ რყევას განიცდიან ღირებულების მიმართ მოთხოვნა-მიწოდების მოქმედების გავლენით. მაგრამ ღირებულება - ეს არა ნივთიერი კატეგორიაა, არამედ ადამიანთა საზოგადოებრივი ურთიერთობაა წარმოების პროცესში. ამიტომ კაპიტალიზმის პირობებში წარმოებული საქონლის ღირებულება იშლება სამ შემადგენლად: $c+v+m$, სადაც c - წარმოების პროცესში გაცვეთილი წარმოების საშუალებების ღირებულებაა, v - დაქირავებული მუშის სამუშაო ძალის ღირებულება და m - დამატებითი ღირებულება.

მუშა თავის სამუშაო ძალას მიჰყიდის კაპიტალისტს. v კი, ტოლია იმ საშუალებათა ღირებულების, რომელიც აუცილებელია მუშის რეპროდუცირებისთვის. მაგრამ წარმოების პროცესში დაქირავებული მუშა ქმნის იმაზე მეტ ღირებულებას, ვიდრე მისი სამუშაო ძალაა ($v+m$). სხვაობა დაქირავებული მუშის მიერ ახლად შექმნილ ღირებულებასა და მისი სამუშაო ძალის ღირებულებას შორის წარმოადგენს დამატებით ღირებულებას m , რომელიც მუქთად მიითვისება კაპიტალისტის, როგორც წარმოების საშუალებების მესაკუთრის მიერ. ამიტომაც კაპიტალისტური წარმოების პროცესი წარმოადგენს დაქირავებული მუშის ექსპლუატაციის პროცესს.

ნეოლიბერალურ მსოფლიოში, სადაც კონკურენცია ბატონობს, Homo Economicus-ი მდიდარს და ღარიბს, განსაზღვრავს, როგორც წარმატებულ და წარუმატებელ სუბიექტებს, მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ეკონომიკური რეჟიმი წარმატების გასაღებს მხოლოდ ერთეულებს უგდებს ხელში.

თანამედროვეობის უდიდესი გამოწვევა - სიმდიდრის არათანაბარი განაწილება, განსაკუთრებული სიმწვავეით დგას საზოგადოების წინაშე. კაპიტალისტური სისტემა კი მისი ამჟამინდელი სისტემურობით ვერ უზრუნველყოფს გამოწვევაზე ადეკვატური პასუხის გაცემას. მისი არსი, რომელიც დაფუძნებულია კერძოსაკუთრებასა თავისუფალ ბაზარზე, თავისთავად წარმოადგენს ფასეულობას, მაგრამ ნეოლიბერალური ეკონომიკური სისტემის მიერ განდევნილი ზნეობა ამ ფასეულობებს კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს. მის მიერ სააშკარაოზე გამოფენილი გაზრდილი ეკონომიკური მაჩვენებლები კი კარგავს თავის მნიშვნელობას იმ რეალობაში, სადაც ადამიანები სიღარიბით იტანჯებიან და მოლოდინი - უკეთესი მომავლისა თითქმის დაკარგულია. მისი მთავარი გმირი კი - „Homo Economicus“-ი, (ეკონომიკური ადამიანი) ეკონომიკურ მეცნიერებაში კვლევის ერთ-ერთი მთავარი და აქტუალური ობიექტი ხდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კიუნგი ჰ., მსოფლიო ზნეობა მსოფლიო პოლიტიკისა და მსოფლიო ეკონომიკისათვის., „ენა და კულტურა“, 2006
2. მალაშხია გ., მეტაეკონომიკა., (ეკონომიკის ფილოსოფია); თბ; 1995
3. მარქსი კ. „კაპიტალი“ ტომი პირველი; თბ.,1954.
4. პალმერი ტ. გ. კაპიტალიზმის ზნეობრიობა. თბ., 2013
5. სმიტი ა., გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ., თბ., 1993
6. ქირთაია მ., ბიზნეს ეთიკა, „ნეკერი“, 2004
7. ჭიბრშივილი თ., გზა პატიოსანი ბიზნესისაკენ, თბ., 2000
8. ჭიბრშივილი თ., ეკონომიკა ხატოვან აზროვნებაში., თსუ, 2001
9. Balibar E., *Masses, Classes, Ideas: Studies on Politics and Philosophy Before and After Marx*, trans. James Swenson, New York: Routledge, 1994
10. Foucault M., *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*, trans. Graham Burchell, New York: Palgrave Macmillan, 2008
11. Fromm E., *To Have or to Be*, Bloomsbury Academic, 2013.
12. Harvey D., *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford: Oxford University Press, 2007
13. Jameson F., *Postmodernism; Or, the Cultural Logic of Late Capitalism*, Durham, NC: Duke University Press, 1991
14. Kissinger H., *Diplomacy*, Simon & Schuster, 1995
15. Lemke T., “Foucault, Governmentality, and Critique.” *Rethinking Marxism*, (2002
16. Schumpeter J., *Capitalism, Socialism, and Democracy*, london: Routledge, 2006
17. Нункина М.К., Семенов А.М., *Экономический Человек.*, Москва, ДЕЛО” 2000.
18. 7 Laval C., *L’homme économique: Essai sur les racines du néolibéralisme*, Paris: Gallimard, 2007
19. <https://www.theguardian.com/global-development/2017/jan/16/worlds-eight-richest-people-have-same-wealth-as-poorest-50>
20. <http://european.ge/eric-hobsbawm-socializmi-damarxda-kapitalizmi-gakotrebulia-ra-aris-shemdegi/>
21. https://ge.boell.org/sites/default/files/uploads/2017/08/klaus_opes_lekcia).
22. <https://emc.org.ge/uploads/products/pdf/Homo-Economicus>
23. <https://emc.org.ge/uploads/products/pdf/Homo-Economicus-ის-გენეალოგია-ნეოლიბერალიზმი-და-სუბიექტურობის-წარმოება>

Homo Economicus as a Result of Neoliberal World and Production of Subjectivism

Ketevan Chiabrishvili;

Associated Professor of

David Aghmashenebeli National Defense Academy;

Bakar Bunturi;

National Training Center “Krtsanisi”; Lieutenant;

Abstract

In the history of mankind, economic relations based on production and exchange, have become the main reason of aspiration to comfort and welfare. That served as a main reason for humankind to search and develop new ideas and new ways to achieve the precious goals, for thousands of years. The goals achieved, guaranteed the comfort and welfare that it strived for. But egocentric character of a homo sapiens – raises a question, despite the healthy and logical meaning of process of achieving a goal – “How moral and settled is this kind of economic conduct of human beings, on their ways to achieve the goals?”

Keywords: economic human being; reasonable needs; moral economics; humanization of economics; economic conduct.